

A CAP legújabb agrárreformja I.

Kiss Judit

1) Hosszas tárgyalások után és kompromisszumok árán végül is 2003. június 26-án fogadták el az EU agrárminiszterei a közös agrárpolitika (CAP) *legújabb átfogó reformját*. Az EU-t *külső és belső tényezők* sora kényszerítette agrárrendszere átalakítására. Ezek közül a legnyomósabb a 2003 szeptemberében a mexikói Cancunban sorra kerülő WTO-tárgyalás lesz, ahol komoly támadásnak lesz kitéve az EU agrártámogatási rendszere, ezen belül is az eddig „kék dobozban” elhelyezett közvetlen kifizetések kérdése. A világ vezető agrárexportőrei – élükön az USA-val –, valamint a fejlődő országok már eddig is síkra szálltak az EU kereskedelem- és piactörzítő agrártámogatásai csökkentéséért és vehemensen támadták a „kék doboz”-t. Emellett az EU mezőgazdasága – a CAP 1992-es és 1999-es reformja ellenére – továbbra is a túltermelés gondjával küzd, s az agrárrendtartás fenntartása a támogatások csökkentése ellenére igen költséges. Ráadásul a 2004 májusában megvalósuló tíz-országos kibővülés, az EU agrárterületének 29, és agrártermelőinek 55%-kal való gyarapodása újabb kihívások elé fogja állítani az EU agrárrendtartását.

2) A fentiekből következik, hogy az EU agrárreformjának *legfőbb céljai* az alábbiak voltak:

- * az agrártermelés piaci alapokra helyezése, a piaci orientáció erősítése a túltermelés elkerülése, a készletek csökkentése, az exportszubszenciók lefaragása, a versenyképesség növelése érdekében;
- * a piaci stabilitás megteremtése és erősítése;
- * a termelők jövedelem-biztonságának erősítése, a jövedelmek társadalmilag igazságosabb elosztása, a jövedelem-differenciák növekedésének megakadályozása, valamint kiegészítő, illetve alternatív jövedelemszerzési lehetőségek teremtése mind a mezőgazdaságban, mind pedig a vidéki térségekben;
- * a vidékfejlesztésnek, mint a CAP második pillérének a további erősítése;
- * a környezetvédelem, a növény- és állategészségügy, az állatjólét, az élelmiszer-minőség és az élelmiszerbiztonság kérdésének előtérbe állítása; a BSE-válság, a száj és körömfájás járvány, a génmanipulált és hormonkezelt termékek elterjedése következtében megingott fogyasztói bizalom visszaszerzése;

* a bürokrácia és az adminisztratív költségek csökkentése; a decentralizáció és a transzparencia növelése; s

* az agrárköltségvetés stabilizálása.

3. A kitűzött célok elérése érdekében az EU agrárminiszterei az alábbi *intézkedéseket* fogadták el 2003. június 26-án:

3.1 Az EU agrárköltségvetésének több mint kétharmadát kitevő *közvetlen kifizetéseket leválasztják a termeléstől (decoupling)*. Ennek értelmében ezen támogatások nem függenek a termelés mennyiségétől, önmagukban nem vezetnek túltermeléshez, nem torzítják a kereskedelmet és a versenyt, következésképpen kikerülnek a sokat támadott „kék doboz”-ból és a „zöld dobozba” kerülve már WTO-konform támogatási formának számítanak.

A leválasztás mértéke azonban nem lesz teljes: a gabonafélék esetében például a közvetlen kifizetéseknek 75%-át választják le, míg a 25% esetében megőrzik a támogatás és a termelés kapcsolatát, annak érdekében, hogy ne kelljen a termőföldek tömeges elhagyásától tartani. A durumbúza esetében a tradicionális területeken a kiegészítő támogatást a termeléstől függetlenül fizetik, de a tagországoknak lehetőségük van arra, hogy a támogatások 40%-át a termeléshez kössék.

A marhaszektorban a farmerek három opció közül választhatnak: vagy az anyatehén-prémium akár 100%-át és a vágómarha-prémium maximum 40%-át továbbra is a termelés szintje alapján folyósíthatják, vagy a vágómarha-prémium 100%-át, vagy a különleges marhaprémiум 75%-át a régi módon fizetik ki. A kecske- és juhtámogatások maximum 50%-a továbbra is a termelés függvényében kerül majd kifizetésre. A tejtermékeknél a közvetlen kifizetéseket csak a tejreform maradéktalan végrehajtását követően, 2008-tól számítják bele a később ismertető egységes farmtámogatásba. A kedvezőtlen adottságú területek esetében élvezett közvetlen jövedelem-támogatások továbbra is a termelés szintjéhez lesznek kapcsolva.

3.2. A támogatások és a termelés szétválasztása *2005-től lép érvénybe*, de a tagállamoknak lehetőségük van arra, hogy 2007-ig átmeneti időszakot kérjenek az új rendszer bevezetésére. Ugyancsak lehetőségük van a

tagországoknak arra, hogy az új rendszert valamennyi közvetlen támogatást élvező termék esetében 100%-ig bevezessék, vagyis ne éljenek a részleges szétválasztás lehetőségével.

3.3. A termelők az eddig létező valamennyi közvetlen támogatási forma összevonásával alanyi jogon *egységes farmtámogatást (single farm payment)* kapnak. A kifizetés mértéke a 2000 és 2002 közötti „történelmi” bázisidőszakon alapul, vagyis az ezen időszak alatt folyósított támogatások fogják meghatározni a leválasztott támogatások nagyságát. A tagállamok lehetőséget kaptak arra, hogy az egységes farmtámogatás összegének maximum tíz százalékáig kiegészítő támogatást nyújtsanak gazdálkodóiknak a környezetvédelem, a minőségi termelés és a marketing területén.

3.4. Mind a termeléstől leválasztott, mind pedig a továbbra is ahhoz kötött támogatások folyósítását a korábbiaknál is nagyobb mértékben *kötik* a különböző környezetvédelmi, élelmiszer-biztonsági, növény- és állategészségügyi, állatjóléti intézkedések betartásához, valamint ahhoz, hogy a termelés alól kivont területet is gondozni kell. (Ez az ún. *cross-compliance*.) Amennyiben a feltételeket nem teljesítik, akkor lehetőség van a közvetlen kifizetések csökkentésére.

3.5. A farmjövedelmek igazságosabb elosztása érdekében vezették be a *degresszivitást* és a *modulációt*. Ennek lényege, hogy az évi 5000 eurónál nagyobb közvetlen jövedelemtámogatást élvező gazdaságok esetében a közvetlen jövedelemtámogatásokat fokozatosan csökkentik: 2005-ben 3%-kal, 2006-ban 4%-kal, 2007-ben 5%-kal, majd pedig 2008 és 2013 között minden évben 5%-kal. A csökkentés sem az 5000 eurónál kisebb jövedelemtámogatásban részesülő gazdálkodókat, sem pedig a kedvezőtlen adottságú térségekben gazdálkodókat nem érinti. A csökkentés következtében évente felszabaduló 1,2 milliárd eurós összeget vidékfejlesztésre fogják fordítani.

Ami a megtakarítások elosztását illeti, 2005-ben a 3%-os csökkentés egyharmada abban a tagállamban marad, ahol a megtakarítás keletkezett. A fennmaradó kétharmadot három kritérium (a mezőgazdasági terület, az agrárfoglalkoztatás és a vásárlóerő-paritáson mért egy főre eső GDP) alapján osztják szét a tagállamok között. Összességében egy-egy tagország a nála keletkező modulációs alap minimum 80%-át fogja visszakapni vidékfejlesztési célra, s csak 20% kerül a közös alapba.

3.6 Már a fentiekből is következik, hogy tovább nő a *vidékfejlesztés* jelentősége: évente 1,2 milliárd euróval emelkednek ugyanis a vidékfejlesztési kiadások és kiszélesedik a vidékfejlesztési támogatások köre. Az új intézkedések – amelyek 2005-től lépnek hatályba, s amelyeknek a tagországok vidékfejlesztési programjai általi alkalmazása opcionális – célja az élelmiszerbiztonság és -minőség javítása, az EU-jogszabályok által megkövetelt normák teljesítésének elősegítése, valamint az állattartás körülményeinek javítása. Ez nemcsak a megreformált CAP által támasztott követelmények teljesítését fogja elősegíteni, de alternatív

jövedelemszerzési lehetőséget fog nyújtani a gazdálkodóknak (például agrárkörnyezet-védelmi szolgáltatások, a minőség javítása és a marketing tevékenység formájában).

3.7 *Új támogatási formaként* vezetik be a minőség-ösztönző kifizetéseket. A mezőgazdasági termékek minőségének, illetve a termelési folyamat minőségének javítását célzó akcióban résztvevő gazdaságok maximum öt éven át évente 3000 euróig részesülhetnek támogatásban. Támogatást kaphatnak a költségek maximum 70%-áig azok a termelői csoportok, amelyek a minőség javítását célzó programokról, illetve a programok keretében termelt termékekről tájékoztatják a fogyasztókat.

Ugyancsak új támogatási formát hoznak létre azon környezetvédelmi, növény- és állategészségügyi, valamint munkavédelmi EU-s normák, előírások teljesítésére, amelyek még nem szerepelnek az egyes országok nemzeti jogszabályaiban. A támogatást – amelynek maximuma egy adott évben gazdaságonként 10.000 euró – a felmerülő költségekhez viszonyítva (*flat-rate basis*), s öt éven keresztül csökkenő mértékben nyújtják. Külön támogatás áll majd azoknak a farmereknek a rendelkezésére, akik farmtanácsadási szolgáltatást vesznek igénybe: a szolgáltatások költségének maximum 80%-áig igényelhető állami támogatás, amelynek maximuma 1500 euró lehet gazdaságonként. Az állatjólét növelése érdekében számosálatonként legfeljebb 500 eurós támogatásban részesülhetnek azok a gazdák, akik legalább öt évre elkötelezik magukat az állattartás javítását célzó intézkedések végrehajtása mellett.

3.8. A tagállamok a támogatások mellett az egyes szektorokban érvényes piaci politikát, *agrárrendtartást* is felülvizsgálták a termékpiaci egyensúly biztosítása érdekében. Az egyik legfőbb vitapont a gabonafélék intervenciók árának kérdése volt, amelyet hosszas alkudozások után végül is változatlanul hagytak: 63 euró marad tonnánként. Az intervenciók árának rendelkezésre álló szezonális korrekciót (havi növekményt) ugyanakkor a felére csökkentik.

A durumbúza esetében a tradicionális területeken történő termelés esetében a támogatás nagysága 2004-ben 313 euró lesz hektáronként, 2005-ben 291 euró és 2006-ban pedig 285 euró, s ezt a támogatást is tartalmazni fogja az egységes farmtámogatás. Az egyéb durumbúzát termelő területek esetében a jelenlegi 139,5 euró/hektáros speciális támogatást 2004-től kezdődően három év alatt felszámolják. Ugyanakkor új támogatást vezetnek be a minőségi durumbúza termesztők számára a tradicionális területeken: a támogatás nagysága 40 euró lesz hektáronként.

A raktárkészletek felhalmozódása miatt eltörlik a rozs intervenciók árát. Annak érdekében, hogy az átállás minél zökkenőmentesebb legyen, azokban az országokban, ahol a rozs az összes gabonatermelés több mint 5%-át teszi ki vagy ahol az EU rozstermelésének több mint 50%-át adják, a modulációs pénz

90%-a az illető országban marad, s ennek legalább 10%-át a rozstermő régiókban kell felhasználni.

A rizs intervenciós ára egy lépcsőben 50%-kal, 150 euró/tonnára, vagyis a világpiacon árszintre fog csökkenni. Az éves intervenció maximuma 75.000 tonna lesz. Ugyanakkor a termelők jövedelmek stabilizálása érdekében a jelenlegi 52 euró/tonnás támogatást 177 euróra fogják növelni. Ebből 102 euró az egységes farmtámogatás részét fogja képezni, s a múltban megszerzett jogosultság alapján fogják szétosztani a jelenlegi maximális garantált terület keretén belül. A fennmaradó 75 euró/tonnás támogatást pedig az 1999. évi hozamokat figyelembe véve specifikus támogatásként fogják kifizetni. A maximális garantált területet pedig vagy az 1999–2001-es évek átlaga alapján vagy pedig a folyó vetésterület alapján veszik figyelembe, attól függően, hogy melyik a kevesebb.

A fehérjenövények után járó 9,5 euró/tonnás kiegészítő támogatást fenntartják, s 55,57 euró/hektáros termékspecifikus támogatássá alakítják. Ezt a támogatást az 1,4 millió hektáros új maximális garantált terület (*Maximum Guaranteed Area*) keretén belül nyújtják.

Az EU a továbbiakban 45 euró/hektáros támogatást nyújt az energianövények termelőinek. A támogatásban részesítendő maximális vetésterület 1,5 millió hektár. Csak olyan területek után adják a támogatást, ahol a gazdálkodó szerződést kötött a feldolgozóval, vagy maga helyben végzi azt.

A szárított takarmányra adott támogatást újraosztják a termelők és a feldolgozók között. A termelőknek adott támogatást az egységes farmtámogatás fogja magában foglalni. A támogatás alapja a múltban teljesített („történelmi”) szállítási mennyiség lesz. Nemzeti plafonokat állapítanak meg. A feldolgozási támogatást 2004/2005-re 33 euróban rögzítik tonnánként. 2008-ban pedig az Európai Bizottság jelentést készít a szárított takarmány termékpálya helyzetéről.

A tejtermelők helyzetének stabilizálása érdekében 2014/15-ig meghosszabbítja a jelenlegi tejkvóta-rendszert. Az AGENDA 2000 reformsomagban elhatározott kvótaemelést 2006-ra halasztották, s az egységes farmtámogatást a tejszektorban csak ezen szektor reformjának teljes körű végrehajtása után alkalmazzzák. Ugyanakkor a tejtermékeknél aszimmetrikus intervenciós árcsökkenést hajtanak végre. A vaj intervenciós ára négy év alatt 25%-kal csökken (2004-ben, 2005-ben és 2006-ban 7-7%-kal, s 2007-ben pedig 4%-kal), s míg 2004-ben még 70.000 tonna lesz az intervenciós limit, addig 2007-től már csak 30.000 tonna. A tejpör intervenciós ára pedig három év alatt 15%-kal csökken: 2004 és 2006 között évente 5-5%-kal. A tej célárát megszüntetik s az alábbi kompenzációt fizetik: 2004-ben 11,8 euró/tonna, 2005-ben 23,65 euró, 2006-tól pedig 35,5 euró tonnánként.

Az olívaolaj, a dohány és a gyapot termékpálya reformjáról 2003 őszén terjeszti elő javaslatát az Európai Bizottság.

3.9 Ami az EU *agrárköltésgvetését* illeti, a CAP jelenlegi reformja is elkötelezte magát a 2002 októberében a brüsszeli csúcson hozott döntés mellett, miszerint a CAP büdzséje 2006-ig az 1999-ben megállapított, reálértékben 40 milliárd eurós határon belül marad, majd 2007-ben 45, 2013-ban pedig 48,5 milliárd euróra emelkedik, vagyis a kiadások csak az inflációval arányosan, maximum évi egy százalékkal nőhetnek. Amennyiben az agrárkiadások 300 millió euróval meghaladnák az előirányzatot, akkor további közvetlen kifizetés csökkentést hajtanának végre.

3.10 A korábbi auditálási rendszert a *farmtanácsadási rendszer (Farm Advisory System)* váltja fel, amely 2006-ig önkéntes lesz a tagállamok számára. 2007-től a tagállamoknak fel kell ajánlaniuk a tanácsadási rendszert termelőknek, akiknek a részvétele ugyancsak önkéntes lesz. 2010-ben fognak döntést hozni a tanácsadási rendszer működésének kötelezővé tételéről.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu weboldalról.